

No. 7.

Juli 1913.

:- MAANDBLAD -:

:- UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG. :-

Druk: N. V. »STOOMDRUKKERIJ FLORALIA», Assen.

'n Blijde tijding.

Zoo juist krijgen we de blijde tijding, dat de Provinciale Staten in de vergadering van 8 Juli l.l. aan 't Natuurhistorisch Genootschap in Limburg 'n jaarlijksch subsidie hebben verleend van f 200.—.

Voor 1914 werd 't subsidie bepaald op f 300.—. Bravo!

Den heeren leden van de Provinciale Staten onzen hartelijken dank!

Wij geven Hun de verzekering, dat de toekenning van dit subsidie voor ons een spoorslag zal zijn, om met meer ijver nog dan vroeger, 't Natuurhistorisch Genootschap in Limburg te doen bloeien.

Of dat mogelijk is?

Zeer zeker!

Onze vereniging met hare \pm 220 leden kan nog heel wat grooter worden. Da's slechts 'n kwestie van aanpakken.

Als ieder lid zich ook maar 'n beetje moeite wil geven, wordt na weinig tijds 't ledental minstens verdubbeld.

Welnu, we zullen daartoe onze leden aanwakkeren!

Niemand zal kunnen beweren, dat 't Nat. Hist. Genootschap in Limburg, wat betreft de uitgave van publicaties, zich niet kan meten met welke vereniging ook.

Juist 't gemis aan de noodige geldmiddelen dreigde die publicaties te moeten doen inkrimpen.

Dank zij 't subsidie, is dit gevaar thans bezworen.

Met meer aandrang dan ooit, doen we dan ook 'n beroep op onze leden, om toch zooveel mogelijk interessante waarnemingen op Natuurhistorisch gebied in Maandblad en Jaarboek bekend te maken.

En dan ons museum en onze museumtuin! Ook die zijn door 't subsidie heel wat gebaat.

Da's maar goed ook!

Het Gemeentebestuur van Maastricht, 't welk ons beiden zoo vrijgevig afstond, verdient inderdaad dat 't van die vrijgevigheid geen berouw hebbe.

Integendeel!

Wij zijn verplicht om 'n van 't museum 'n van den tuin 'n *bezienswaardigheid* in Maastricht te maken.

Da's voor 't Genootschap 'n eerezaak!

Waar 't subsidie ons van 'n gedeelte onzer

financieele zorgen ontlast, kunnen we des te opgewekter werken, om 'n collectie bijeen te brengen, die gezien mag worden.

Welaan, dat zullen we dan ook doen, om de eer van ons Genootschap, uit dankbaarheid aan Maastricht en uit dankbaarheid aan de Provinciale Staten van Limburg!

Het Bestuur van 't Nat. Hist. Gen.
in Limburg.

Een rijk plekje.

Ten Westen van den weg Schinveld—Gangelt ligt op den linkeroever der Roode Beek een tamelijk breede strook broekgrond, deels grasland, deels met dicht struikgewas bezet. Op natuurhistorisch gebied mag dit plekje wel als een der meest begunstigde gelden. Het Westelijk deel bij Etzenrade staat bekend onder den naam Tommerbroek, aldus genoemd naar een lang verdwenen hoeve „de Tomme”, die daar in de buurt gelegen heeft.

't Is me onmogelijk, een vrij volledig overzicht te geven van 't geen planten- en dierenwereld ons hier bieden. Ik bepaal me dus tot 't geen ik op mijn wandelingen aldaar vroeg of laat opmerkte.

Voorzichtigheid is de boodschap voor ieder, die zich in *April—Mei* aan een tochtje naar het Tommerbroek waagt. De bodem is een zwarte, tamelijk stijve, moerassige veengrond. De in den zomer alhier zoo welig opschietende zure grassen, biezen en zeggen bedekken thans den bodem met een laag natuurlijk hooi. Verraderlijk verbergen ze de talrijke slootjes en kuilen met ijskoud water gevuld, die men zoo elk oogenblik kans loopt op min gewenschte manier te ontdekken. In het vroege voorjaar is de entree het veiligst en gemakkelijkst vanaf den weg Schinveld—Etzenrade. De bodem is nog nat en koud, zoodat men de florakinderen, die ons elders in ruigten en op beschutte plekjes in Maart reeds tegenlachen, op deze plaats tevergeefs zoekt. Toch merkt men ook hier reeds de herleving der natuur. Kijk die heesters eens in d'r rood prachtgewaad; 't zijn Gagels (*Myrica Gale L*) met hun tallooze katjes, die purperen stempels dragen. Tusschen het

dorre gras prikken groepjes van de boschanemoo (anemone nemorosa L) in afwisseling met boschveldkers (cardamine silvatica Lk), terwijl de glanzende bladschijven van de kleine plomp (caltha palustris L.) hier en daar bij de slootjes zichtbaar worden. Een enkele minder algemeene gast merken we op; 't is de tweehuizige valerian (valeriana dioeca L.) met haar onbeduidende weinig in 't oog loopende bloeiwijze; verder de vierbladige Paris of Eenbes (Paris quadrifolia L.) in enkele verstrooide exemplaren. Ook heeft zich, dicht onder het hout, het muskuskruid (adoxa moschatellina L.) een plaatsje veroverd. Een excursie naar het Tommerbroek in het vroege voorjaar zal ons dus op botanisch gebied zoo heel veel bijzonders niet opleveren. Ik merk nog even op, hoe we uit de verte aanhoudend het fluitend geluid hooren van den grooten wulp (numenius arquata L.), die niet ver van deze broeklanden — iets ten Oosten van den weg Schinveld—Gangelt, zijn broedplaatsen heeft.

Juni—Juli. 't Wordt nu tijd ons bezoek aan het Tommerbroek te herhalen. Wat vertoont zich in dit stukje natuur thans een rijkdom aan ons oog! Een weelde van veen- en moerasplanten in de dicht begroeide zode; de slooten gevuld met waterplanten in groote verscheidenheid. Wat heerscht er in die heldere watertjes, bijna geheel gevuld door eendenkroossoorten (o.a. Lemna minor L. en Lemna polyrrhiza L.), een druk gedoe! De aanhoudende kleine rimpelingen van het oppervlak verraden, dat daar beneden heel wat leeft en ronddartelt. Heerlijke natuuraquaria, die een liefhebber zouden doen watertanden. Kijk, hoe lief de kamperfoelie er over rankt met zijn bevallige crèmekleurige bloesems.

Laten we nu even zien naar onze moerasflora. Op de vochtigste plaatsen groeit overal welig de waterklaver (menyanthes trifoliata L.) Merkwaardig dat men van deze gentiaanachtige zoo weinig bloeiende planten aantreft. Hier en daar merken we langs waterboorden een enkel exemplaar op van het glidkruid (scutellaria galericulata L.), terwijl in de graszoden vele carex-soorten voorkomen. Bij de waterkanten treft ons overal de geur van mentha aquatica L. Wanneer we ons aan een weinig kleerscheuren wagen, kunnen we in het dichte heestergewas echte reuzenexemplaren aantreffen van het bitterzoet (solánium dulcamára L.) Deze nachtschade ontwikkelt zich hier verbazend en wirwart met haar houtige stengels tot een hoogte van meer dan 2 Meter door de elzenstruiken omhoog. Een rijkdom van spiraea ulmaria L. en Valeriana officinalis L. vervullen de lucht met haar geuren. Dring nog wat verder door in deze wildernis van heesters, klimplanten en hoogopschietende rietgrassen. Daar staat zoowaar even 2 Meter boven den grond het nest eener tortel (columba turtur L.) in het hakhout! De broedende duif, opgeschrikt door onze nadering, verlaat met veel gedruisch haar

zitplaats. 't Is een raadsel, hoe dit handjevol kunsteloos in mekaar gewerkte takjes, waardoor men van onder duidelijk de twee helderwitte eiers ziet schemeren, als broedplek en bergplaats voor de jongen voldoende kan zijn. 't Is mede in deze buurt, dat de zanglijster (turdus musicus L.), waarvan de ontdekking aldaar reeds in het vorig nummer van dit Maandblad werd bekend gemaakt, hoogstwaarschijnlijk zal broeden.

Nog verder door de taaie rankende massa in de richting der Roode Beek! Aan uw voet schuifelen reptiliën door het hooge gras; ook de amphibiën zijn in dit gebied druk vertegenwoordigd. In de bredere slooten ziet ge de groote waterweegbree (Alisma plantago L.) en op enkele plekjes de kalmus (Acorus calamus L.). We bereiken den linkeroever der beek en loopen een eindje stroomop in Oostelijke richting. Indien ge niet al te luidruchtig te werk gaat, hebt ge hier kans den kleurigen schuwen ijsvogel (alcedo ispida L.) in zijn jachtgebied aan te treffen.

Alvorens onze kleine excursie, die veel van een kneipkuur had, op den weg Schinveld—Gangelt te eindigen, willen we nog even enkele waarnemingen doen in de natte graslanden ten Oosten van het eigenlijke Tommerbroek. Spoedig ziet ge, tusschen de grassen zeer talrijk de gemeene waterbezie (comarum palustre L.); de meeste exemplaren dragen tegelijkertijd naast de zeer in 't oog vallende bruinroode bloemen groote aardbeiachtige vruchten. Verder treft ge meerdere orchideeën aan (voornamelijk orchis maculata L.). In gindsche sloot ziet ge een hoog vertakte ranonkelsoort met groote lancetvormige blâren en groote goudgele bloemen; 's is de egelkolen (ranunculus lingua L.), die hier in de stilstaande wateren niet zeldzaam is.

Ons tochtje is ten einde. De waarnemingen zijn verre van volledig. Een minder oppervlakkig waarnemer zou ongetwijfeld heel wat meer interessants en zeldzaams op botanisch en faunistisch gebied opgemerkt hebben. Toch stempelt reeds het weinige, dat hier vermeld werd, het Tommerbroek tot een begunstigd plekje, voor natuurvrienden een bezoek overwaard.

Schinveld.

W. J. VROMEN.

Excursie naar Schin-op-Geul.

Binnenkort zal, zooals ons op de laatste vergadering werd medegedeeld, onder deskundige leiding een geologische excursie naar Schin-op-Geul plaats vinden.

Daaraan kan ik niet meedoen, was mijne aanvankelijke meening. Ik weet er niet veel van en dan is het me te geleerd ook!

Het weinige dat ik er van weet is dat je verschillende formaties hebt als: *Siluur*, *Devoon*, *Carboon*, *Dyas*, *Trias*, *Jura*, *Krijt*, *Tertiair* en *Quartair*, die ieder weer in verschillende afdee-

lingen zijn gesplitst, b.v. het Quartair in *Alluvium* en *Diluvium*, dat verder iedere afdeeling gekenmerkt is door bepaalde fossielen (leidfossielen) en dat van bedoelde afdeelingen het *Senoon*, het *Mioceen* en *Oligoceen*, alsmede het *Alluvium* en *Diluvium* in Limburg aan de oppervlakte zichtbaar zijn.

Ik weet ook dat je aan den Zuidkant van den spoorweg Aken-Maastricht, van Vaals over Gulpen, Oud-Valkenburg tot voorbij Rothem en aan den Noordkant van bedoeld spoor van Simpelveld over Schin-op-Geul tot voorbij de halte Houthem een kalkplateau of kalkrug hebt, waartegen op tal van plaatsen, o.a. bij Schin-op-Geul het zand aan ligt. Beide grondsoorten zitten vol fossiele overblijfselen, die gij bij het vinden daarvan op de excursie allicht zult determineren of waarvan gij, indien ze microscopisch klein zijn, zult moeten gelooven dat ze er in zitten.

De kalk of mergel behoort tot de Krijtformatie of het Senoon, het genoemde zand tot het Oligoceen, eene afdeeling van het Tertitair. In de Krijtformatie met name die bij Schin-op-Geul, Kunrade en Valkenburg komen harde Bryozoen- en *Ostrea*-kalkbanken voor en in de Tertiaireformatie, hoewel ik ze bij Schin-op-Geul nooit gezien heb, bruinkolen.

Ben ik niet vrij goed op de hoogte?

Ik zal wel ergens de plank mis zijn, doch dit is ook bijna alles wat ik er van weet; ik ben dus geen vakkenner en 'n kleine vergissing is mij te vergeven.

En nu geloof ik wel dat mij de deskundige leiding onzer excursie er meer van zal weten te vertellen, doch versta ik die geleerdheid als ik o.m. moet hooren van *Styrolithenkalk*, *Mucronat mergel* en *Quadratenkrijt*? Zullen voor mij namen als *Ostrea ventilabrum*, *Actinocamax*, *Cerithium plicatum*, *Cyrena semistriata*, *Leda Dishayesiana* niet slechts klanken zijn?

Zal ik ten slotte, wanneer er op de excursie gesproken zal worden over breuklijnen, breukzones en breuksystemen, over storingen en verwerpingen, zandschollen, hoogterras, korsten en slenken, over oscillerende bodembewegingen, enz. enz., met verwijzing naar voorbeelden elders, die ik niet ken, zal ik dan zonder voorbereiding iets aan de excursie hebben, ze met belangstelling kunnen volgen?

Ik vrees van niet.

Kom dacht ik, met Dr. POELS, niet den moed verliezen! — ik leende een geologisch werk — het bekende leerboek van Dr. KAYSER — en begon te studeeren, maar jawel, het was me te geleerd.

Wat nu begonnen?

Ik kreeg een inval en schreef een briefje aan een medelid van ons Genootschap, van wien ik wist dat hij er meer van weet, met het verzoek mij in zeer algemeene trekken een beknopt en zeer populair gehouden overzicht te geven van de geologische geschiedenis onzer aarde, zoo mogelijk vergezeld van eenige aanwijzingen met

betrekking tot hetgeen wij, volgens zijne meening, bij Schin-op-Geul zouden te zien en te hooren krijgen. Ook verzocht ik bedoelden deskundige mij op de hoogte te stellen van wat ik op excursies moet meenemen om er een beetje „geologisch” uit te zien.

Aan mijn verlangen werd spoediger dan ik verwacht had, voldaan.

Ik maak de excursie mee! Zij zal voor mij, ingewijde, thans hoogst interessant zijn.

Op de excursie zelf zal ik zorgen in de nabijheid van mijn leermeester te zijn. De geologie is toch zoo eenvoudig als je goed onderricht wordt!

Aangezien hetgeen ik vernam over de geologie in het algemeen en over de storingen op de grensscheiding van Krijt en Tertair bij Schin-op-Geul en omgeving in het bijzonder, voor vele mijner medeleden, die de geologische excursies willen meemaken (ik heb vernomen dat er meerdere zullen worden gehouden), eveneens van groot belang is te weten, zal ik in een der eerstvolgende Maandbladen een even populair overzicht enz. trachten te geven.

Een dankbaar Lid.

De Zanglijster.

Waar zitten de Limburgsche Ornithologen, die de *Turdus musicus* nog niet broedend vonden?

Zeer wel is het mogelijk, dat zij daar ter plaatse niet broedt, want ik beweer geenszins, dat zij *overal* in Limburg broedt. Dit zou jammer zijn ook, want de vogel zingt *tè* mooi. Zoo'n *musicus* mag niet *overal* optreden. Ook hier „*quotidiana vilescunt*”.

De redenen dan waarom ik schreef, dat de zanglijster *steeds talrijker* broedt, mogen te dezer plaatse volgen, hoewel ik gaarne een kleine tekstverandering wil aanvaarden en b.v. zeggen: „Ik geloof dat de zanglijster talrijker *zal gaan* broeden.”

Het was in den jare 1911, begin Februari, — er lag dik sneeuw — dat hier in de buurt alles te hoop liep om te luisteren naar den wondermooien zang van een nooit-gehoorden vogel. Bij het eerste lichten van den dag deed hij zich hooren en wanneer de avond reeds lang gevallen was, klonk zijne stem nog wijd door in de stilte. Schuw was de vogel niet, maar hij liet zich toch geenszins gemakkelijk observéeren. Velen meenden, dat een nachtegaal zich vergist had en ál te vroeg de lente kwam inluiden; doch die was het niet, het was de *Zanglijster*.

De heer Stessen, een goed waarnemer, verklaarde, dat deze vogel regelmatig broedde te Gulpen; tot staving zijner bewering bracht hij later een nest met drie eieren mee.

In hetzelfde jaar 1911 werd „onze” lijster in de buurt van Rolduc eenmaal met vijf eieren gevonden door den heer Stessen, en daarna nog tweemaal door den heer Merckelbach: eens met

vier eieren en eens met één: resp. 6 Mei, 24 Mei en 5 Juni.

In het laatst van Juni schoot ik een pas uitgevlogen voorwerp, hetgeen bewees, dat er nog een ander paar hier gebroed had.

Op 10 Mei 1906 vond ik een nest met één ei onder Eijgelshoven.

In het Noorden van Limburg broedt de zanglijster — volgens ooggetuigen — ieder jaar in de bosschen van den St. Jansberg onder Ottersum.

Verder is mij uit zekere bron het wedervaren van tien nesten jongen bekend, die het vorig jaar gevonden zijn — wel niet in Limburg, maar toch geen half uur van de N.W. grens.

Wie het gelooft, geeft 'n daalder", zegt men in N.-Limburg, wat vrijwel op 't zelfde neerkomt als: as ge 't niet gelooft, kunt ge 't laten.

Getuigen heb ik bij mijn waarnemingen maar zelden en . . . met opzet.

Wanneer ge Naumann leest, komt ge tot de ontdekking, dat hij steeds alléén op post was. Ik voor mij ben in de laatste dertien jaren geen dozijn keeren met iemand anders gaan „wandelen"; ik ga steeds *alleen*.

Vraag het aan iederen ernstigen onderzoeker; hij zal u zeggen, dat men alleen *moet* gaan.

Rolduc.

H. NILLESEN.

De Vroedmeesterpad.

(*Alytes obstetricans*.)

Wat 'n rijkdom toch van zeldzame dieren hier in de zoogenaamde „Onderbanken"!

De *zwarte Specht* werd bij Brunssum ontdekt als broedvogel.

De *Vinpootsalamander* huist daar in massa's.

De *Alpensalamander* zit haast in iederen poel en in elken plas, tusschen Brunssum en Schinveld.

De *Knoflookpad* kwam te voorschijn uit 'n wassertje bij Merkelbeek. En nu weer kan ik 'n allerbelangrijkste vondst vermelden uit Jabeek. Van uit Jabeek bracht men mij den 2den Juli l.l. de *Vroedmeesterpad*!

Bij 't „omzetten" van 'n hoop gronds werd er 'n mannelijk exemplaar met eitjes op den rug ontdekt.

't Wijfje zat vlak in de buurt van z'n eega.

De leden van ons Genootschap hebben 't eierdragend mannetje kunnen zien op de tentoonstelling te Sittard.

Dáár hadden we hem geëxposeerd.

Tot nu toe was de Vroedmeester- of Kettingpad nog maar alleen bekend uit de omstreken van Valkenburg en — zooals we in 't vorige Maandblad vermelden — uit de buurt van Kerkrade.

Raath-Bingelrade.

JOS. CREMERS.

Juist ontving 'k de drukproef van dit stukje, toen 'k pas alweer de *Vroedmeesterpad* had ontdekt. En wel . . . vlak bij m'n woning in Merkelbeek!

Verschillende avonden reeds was me daar 'n helder, hoogklinkend paddengeluid opgevallen.

't Kwam van uit 'n ouden muur, waarin vlak bij den grond, hier en daar de steenen niet al te vast meer zitten, zoodat er tal van gaten en spleten aan padden 'n mooie bergplaats kunnen bieden.

Die toonen had 'k elders nimmer gehoord en graag wilde 'k weten, welke beestjes toch dat klingelende klokjesgeluid wisten voort te brengen.

Alevel — 'k kon de muzikanten maar niet te zien krijgen.

Totdat 'k den 15 Juli, tegen den avond, gewapend met spade en houweel, 'n grondig onderzoek instelde.

En 't gevolg?

'k Haalde twee Vroedmeesterpadden, — 'n mannetje en wijfje — te voorschijn!

'n Verder onderzoek in denzelfden muur deed me ook nog 'n *Knoflookpadje* vinden.

Geloofwaardige menschen hier beweren, dat „die padden met eieren op den rug" zeer veel in onze buurt gevonden werden.

We zullen trachten te achterhalen, wat of hiervan aan is.

JOS. CREMERS.

Mededeelingen.

Op een nader te bepalen dag in Augustus a.s. zal er eene geologische excursie plaats vinden naar Schin-op-Geul.

Wij raden den leden aan 't stukje over deze excursie, door „een dankbaar lid" in dit Maandblad geschreven, aandachtig te lezen.

Tentoonstelling „Sittard".

De Afdeling Natuurlijke Historie op de Tentoonstelling te Sittard heeft zich in een druk bezook mogen verheugen.

Geen wonder!

Zij mocht zich inderdaad laten zien.

Plaatsgebrek in dit nummer noopt ons een bespreking dier tentoonstelling uit te stellen tot in 'n volgend Maandblad.

Onze Penningmeester.

De heer E. HUPPERETZ heeft zich, wegens overdrukke bezigheden, genoodzaakt gezien om als Penningmeester van ons Genootschap ontslag te nemen.

Alhoewel we zijn besluit zeer goed kunnen begrijpen moeten wij het toch van harte betreuren.

'n Accurater man toch dan den heer HUPPERETZ zullen we moeielijk vinden.

Eén troost hebben we.

De heer HUPPERETZ zal ook als gewoon lid voor 't Nat. Hist. Gen. in Limburg blijven ijveren.

Voor alles wat hij tot hiertoe voor onze Vereeniging deed, zij hem openlijk dank gebracht!

HET BESTUUR.